

Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası
**tərəfindən maliyyə-büdcə nəzarəti tədbirləri keçirilən qurumlarda normativ-
hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmasının yoxlanılması**

QAYDALARI

I. Ümumi müddəalar

1.1. “Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatası tərəfindən maliyyə-büdcə nəzarəti tədbirləri keçirilən qurumlarda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmasının yoxlanılması Qaydaları” (bundan sonra Qaydalar) “Hesablama Palatası haqqında”, “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunlarına, 2002-ci il 5 mart tarixli 269-IIQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının Daxili Nizamnaməsi”nin müvafiq maddələrinə əsasən, INTOSAI (Ali Audit Qurumlarının Beynəlxalq Təşkilatı) tərəfindən tövsiyyə edilmiş standartların ümumi prinsiplərinə uyğun olaraq hazırlanmışdır.

1.2. Bu Qaydaların məqsədi Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının (bundan sonra Palata) apardığı maliyyə-büdcə nəzarəti tədbirlərinin gedişi prosesində yoxlanılan qurumlarda qüvvədə olan normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmasının yoxlanması qaydalarının və prosedurlarının müəyyən olunmasıdır.

1.3. Qaydaların vəzifələrinə aşağıdakılar daxildir:

- nəzarət tədbirinin planlaşdırılması, keçirilməsi və nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi prosesində yoxlanılan qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmasının yoxlanılması üzrə əsas tələblərin ifadə edilməsi;

- nəzarət tədbiri keçirilən qurumda (bundan sonra qurumda) normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmasının yoxlanılması üsullarının müəyyən olunması;

- qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmaması faktlarının aşkar olunması zamanı yoxlama qrupunun fəaliyyətinin müəyyən edilməsi.

1.4. Hesablama Palatasının yoxlama qrupu və digər əməkdaşları, həmçinin nəzarət tədbirinin keçirilməsinə cəlb olunmuş ekspertlər və kənar təşkilatların mütəxəssisləri bu Qaydanın tələblərinə riayət etməlidirlər.

**II. Qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmasının
yoxlanması üzrə əsas tələblər**

2.1. Nəzarət tədbirinin keçirilməsi zamanı yoxlama qrupu ilk növbədə qurumun fəaliyyətinin normativ-hüquqi aktların tələblərinə müvafiq olub-

olmadığını yoxlamalı və uyğunluq səviyyəsinin dəyərləndirilməsini həyata keçirməlidir. Bu zaman nəzərə almaq lazımdır ki, qurumda maliyyə-büdcə qanunvericiliyinin və digər normativ-hüquqi aktların müddəalarına əməl olunmaması ayrılan dövlət vəsaitlərindən səmərəli və təyinatı üzrə istifadə edilməsinə və maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrinin maliyyə (mühasibat) hesabatlarında düzgün əks olunmasına mənfi təsir göstərə bilər.

2.2. Nəzarət tədbiri proqramının məqsəd və predmetindən asılı olaraq onun keçirilməsi zamanı qurum tərəfindən maliyyə-büdcə qanunvericiliyinin normalarına, təşkilatın təsdiq olunmuş əsasnamə və ya nizamnaməsinə riayət edilməsi, mühasibat uçotunun aparılmasını, maliyyə (mühasibat) hesabatlarının tərtib və təqdim olunmasını, həmçinin dövlət əmlakının idarə edilməsini tənzimləyən normativ-hüquqi aktların müddəalarına əməl olunması yoxlanılır.

2.3. Bu Qaydada “əməl olunmama” termini altında qurumda həyata keçirilmiş normativ-hüquqi aktların tələblərinə zidd olan həm qərəzli, həm də qərəzsiz hərəkətlər və ya hərəkətsizliklər başa düşülür. Bu hərəkətlərə yoxlanılan qurumun rəhbərlik və ya əməkdaşları tərəfindən aparılmış əməliyyatlar aiddir.

2.4. Nəzarət tədbirinin keçirilməsi zamanı yoxlama qrupu qurumun rəhbərliyinin və ya əməkdaşlarının hər-hansı bir hərəkəti və ya hərəkətsizliyinin normativ-hüquqi aktların müddəalarını pozub-pozmamasını müəyyən etməlidir. Nəzərə alınmalıdır ki, qərəzsiz olsa da tək-tək onlara əməl etməmə faktları maliyyə hesabatlarında müəyyən səhvlərin buraxılmasına səbəb ola bilər. Bununla əlaqədar digər faktlarda suiistifadə əlamətləri və hüquqa zidd hərəkətlər müşahidə oluna bilər.

2.5. Nəzarət tədbirlərinin işçi planının hazırlanması prosesində qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmaması barədə şübhə yaradan vəziyyət və ya hadisələr üzə çıxıb bilər. Bu zaman yoxlama prosedurları elə işlənilib hazırlanmalı və planlaşdırılmalıdır ki, onlar qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmaması faktlarının aşkar olunmasını, həmçinin müvafiq nəticələrin formalaşması üçün əsas ola biləcək yetərli və inandırıcı sübutların əldə olunmasını təmin etsinlər.

2.6. Nəzarət tədbirinin keçirilməsinə hazırlıq prosesində yoxlama qrupu tərəfindən aşağıdakılar həyata keçirilməlidir:

- nəzarət tədbirinin məqsədləri və predmeti üçün zəruri olan, qurumun fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi aktları öyrənmək;
- müvafiq normativ-hüquqi aktların tələblərinin icrasını təmin etmək üçün qurumda həyata keçirilən prosedurlar barədə ilkin məlumatları əldə etmək;
- normativ-hüquqi aktların hansının dövlət vəsaitlərindən istifadə və maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin həyata keçirilməsi zamanı qurum üçün daha vacib, həmçinin nəzarət tədbirinin məqsədləri üçün əhəmiyyətli olduğunu müəyyən etmək;
- qurumda hansı normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl edilməməsinin onun maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrinə, həmçinin nəzarət tədbirinin məqsədlərinə nail olunmasına mühüm təsir göstərəcəyini qiymətləndirmək;
- qurumda müvafiq normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunma səviyyəsi barədə ilkin təsəvvürləri əldə etmək;

- qurumda normativ hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmama ehtimalını qiymətləndirmək;

- qurumun fəaliyyətini tənzimləyən əsas normativ-hüquqi aktların prinsip və tələblərinə, həmçinin qurumda onlara hansı səviyyədə riayət edilməsi barədə ümumi təsəvvürə malik olmaq.

2.7. Yoxlama qrupu tərəfindən qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmama ehtimalı qiymətləndirilərkən mövcud hüquqi normaların mürəkkəbliliyi (qəlizliyi) və ya ziddiyyətliyi, yeni qanunvericilik aktlarının qəbulu, yoxlanılan qurumun fəaliyyət sahəsini tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlara tez-tez dəyişikliklərin edilməsi kimi faktların olması nəzərə alınmalı, onların qurumun fəaliyyətinə təsiri, həmçinin qurumun normativ-hüquqi aktları üzrə mövcud pozuntuların qarşısını almağa və ya aşkar etməyə qadir olan daxili nəzarət sisteminə malik olub-olmaması da müəyyən edilməlidir. Daxili nəzarət sisteminin olması və onun təsirliliyi normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmasının yoxlanması üzrə müvafiq prosedurlar müəyyən edilən zaman nəzərə alınmalıdır.

III. Normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmasının yoxlanması prosedurları

3.1. Nəzarət tədbiri zamanı yoxlama qrupu qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmama faktlarının aşkar edilməsinə və qarşısının alınmasına imkan verən aşağıdakı prosedurların yerinə yetirilməsini təmin etməlidir:

- qurum tərəfindən onun fəaliyyətini tənzimləyən və tələblərinə əməl olunmalı normativ-hüquqi aktların mövcudluğunun araşdırılması;

- qurum tərəfindən qanunvericilik aktlarında baş vermiş dəyişikliklərə dair monitorinqin, həmçinin dövlət vəsaitinin istifadəsinin və onun maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin normativ-hüquqi aktların yeni müddəalarına müvafiqliyinin təmin edilməsi üzrə tədbirlərin həyata keçirilməsinin yoxlanması;

- daxili nəzarət sisteminin olmasının araşdırılması;

- əməkdaşların zəruri olunan normativ-hüquqi aktlarla təmin olunmasının və onlara edilən dəyişikliklər barədə vaxtında xəbərdarlıq edilməsinin yoxlanması;

- məsuliyyət mexanizminin olması və əməkdaşların qanunun tələblərinə və digər normativ-hüquqi aktlara əməl etməməsi zamanı onlara qarşı intizam tədbirlərinin tətbiq olunmasının araşdırılması;

- qurum tərəfindən qəbul edilmiş normativ-hüquqi aktların qurumun təsdiq olunmuş Əsasnamə və ya Nizamnaməsi ilə müəyyən edilmiş vəzifə və funksiyalarına uyğunluğunun araşdırılması;

- qurumun maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin qurumun Əsasnamə və ya Nizamnaməsi ilə həvalə edilmiş vəzifə və funksiyalarına uyğunluğu və digər müvafiq normativ-hüquqi aktların tələblərinin icra vəziyyətinin yoxlanması;

- qurum əməkdaşlarının qanunvericilik sahəsində bilik və bacarıqlarının artırılması üçün hüquqi məsələlər üzrə müxtəlif növ konfrans, təlim kursu, seminar və s. bu kimi tədbirlərdə iştirakı vəziyyətinin araşdırılması;

- qurumda qanunvericilik və iqtisadi məsələlər üzrə məsləhət xidmətini təmin etmək üçün kənar ekspert və mütəxəssislərin cəlb olunması vəziyyətinin yoxlanılması;

- Azərbaycan Respublikasında qəbul edilən dövlət proqramlarında müvafiq qaydada quruma həvalə edilmiş vəzifə və öhdəliklərin icra vəziyyətinin araşdırılması;

- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərman və Sərəncamları, Nazirlər Kabinetinin normativ-hüquqi aktları və icra hakimiyyəti orqanlarının müvafiq əmr və tapşırıqları ilə quruma həvalə edilmiş vəzifələrin yerinə yetirilmə vəziyyətinin yoxlanılması;

- qurumun yaradılmasının və büdcə vəsaiti hesabına saxlanılmasının qanunvericilik aktlarının tələblərinə uyğunluğunun araşdırılması;

- qurumun müvafiq normativ-hüquqi aktlarla təmin olunması və qanunvericilik bazasının təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün digər maliyyə mənbələrindən istifadəsinin qanunauyğunluğunun araşdırılması;

- əhalidən daxil olan təklif, ərizə və şikayətlər üzrə müvafiq qaydada tədbirlərin görülməsinin qurumun fəaliyyətini tənzim ləyən normativ-hüquqi aktlara uyğunluğu vəziyyətinin araşdırılması;

- qurumun fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi aktlarda ziddiyyətlərin mövcudluğunun araşdırılması, aşkar olunduqda ziddiyyətlərin mahiyyətinin, xüsusilə onun qurumun maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinə, habelə maliyyə əməliyyatlarının müvafiq hesabatlarda düzgün əks etdirilməsinə təsirinin müəyyənləşdirilməsi;

- qurumun qanunvericilik bazasında boşluqların mövcudluğunun araşdırılması, aşkar olunduqda boşluqların qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə riayət olunmaması hallarına təsir səviyyəsinin müəyyənləşdirilməsi və aşkar olunmuş boşluqların aradan qaldırılması üçün müvafiq qaydada təkliflərin təqdim edilməsi;

- qurumun fəaliyyətini tənzimləyən normativ-hüquqi aktlarda onun cari fəaliyyət istiqamətinin tələblərinə cavab verməyən, köhnəlmiş normativ-hüquqi aktların mövcudluğunun araşdırılması, aşkar olunduqda onun səbəb və nəticələrini müəyyən etməklə aradan qaldırılması və təkmilləşdirilməsi istiqamətində müvafiq qaydada təkliflərin verilməsi.

Nəzərə alınmalıdır ki, qeyd olunan prosedurlar qurumun daxili nəzarət bölmələri üzərində müvafiq öhdəliklərin qoyulması ilə tamamlana bilər.

3.2. Qurumun yuxarı təşkilatlarla, müvafiq səlahiyyətli dövlət orqanları ilə normativ-hüquqi aktların müddələrinin icrası məsələsinə aid olan yazışmaları, həmçinin qurum tərəfindən təsdiq olunmuş, onun dövlət vəsaitinin istifadəsini və maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətini tənzimləyən sənədlərin mövcudluğu da yoxlanılır.

3.3. Yoxlama qrupu tərəfindən dövlət vəsaitinin istifadə edilməsinə və maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrinə birbaşa və ya qismən təsir göstərən normativ-hüquqi aktların tələblərinə qurumda əməl olunmaması hallarına dair faktlar aşkar olunduqda, faktların qurumun maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrinə hansı dərəcədə təsir göstərdiyi müəyyən olunmalıdır.

3.4. Qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmama faktları aşkar olunduğu hallarda onların əhəmiyyətindən asılı olmayaraq nəzarət tədbirinin digər məsələlərinə mümkün təsiri təhlil edilməlidir.

IV. Qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmama faktlarının aşkar olunması zamanı yoxlama qrupunun hərəkətləri

4.1. Normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmama faktları aşkar olunduqda yoxlama qrupu qurumun vəzifəli şəxslərinin hərəkətinin və ya hərəkətsizliyinin pozuntuya səbəb olduğunu, pozuntuya yol vermiş şəxslərin hansı hüquq, vəzifə və səlahiyyətlərə malik olmasını müəyyən etməlidir.

4.2. Qurumda normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmama faktları aşkar olunduqda yoxlama qrupu əməl olunmamanın baş verdiyi yerin xüsusiyyəti və şəraiti haqqında məlumatlar əldə etməli, həmçinin belə halların dövlət vəsaitlərindən istifadəyə və maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin nəticələrinə mümkün təsirinin araşdırılması üçün əlavə prosedurlar tətbiq etməlidir.

4.3. Normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmama faktları aşkar olunduqda yoxlama qrupu nəzarət tədbiri proqramının digər suallarını yoxlayarkən onların nəticələrini nəzərə almalı, qurumun rəhbərliyindən birbaşa alınmış bütün məlumatların düzgünlüyünü daha ətraflı təhlil etməlidir.

4.4. Nəzarət tədbiri prosesində yoxlamanın məqsədləri ilə əlaqəsi olmayan və ya onun proqramından kənara çıxan məsələlər üzrə normativ-hüquqi aktların pozulması faktları aşkar olunduqda, müəyyən olunmuş qaydada nəzarət tədbiri proqramına əlavə edilmiş məsələlərin yoxlanılması təşkil edilməlidir.

Nəzarət tədbirinin proqramına əlavə edilmiş işlərin (məsələlərin) yerinə yetirilməsi mümkün olmadıqda, onların gələcəkdə daha təfəssilatlı yoxlanılmasını tələb edən səbəblər qeyd edilməklə audit aktında qanunvericiliyin tələblərinin pozulması faktları əks etdirilməlidir.

4.5. Normativ-hüquqi aktların tələblərinə qurumda əməl olunmama faktları üzrə tələbləri pozulmuş normativ-hüquqi aktın müvafiq maddələri, həmçinin pozuntuya yol vermiş vəzifəli şəxslər barədə məlumatlar nəzarət tədbirinin nəticələri üzrə aktlarda qeyd olunmalıdır.

4.6. Normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmaması üzrə müvafiq aktda aşkar olunmuş riayət olunmama, ziddiyyət, boşluq və köhnəlmə hallarını müəyyən olunmuş formada özündə əks etdirən cədvəl tərtib edilməklə, o, akta əlavə olunmalıdır (Əlavə 1).

V. Məsuliyyət

Hesablama Palatasının yoxlama qrupu və digər əməkdaşları, həmçinin nəzarət tədbirinin keçirilməsinə cəlb olunmuş ekspertlər və kənar təşkilatların mütəxəssisləri bu Qaydanın tələblərinin vaxtında və tam yerinə yetirilməsinə görə qanunvericilikdə nəzərdə tutulan qaydada məsuliyyət daşıyırlar.

**Normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmasının yoxlanılması üzrə
nümunəvi forma**

Sıra Nəsi	Tələblərinə əməl olunmama, ziddiyyət, boşluq və köhnəlmə faktı aşkarlanmış normativ-hüquqi aktın adı, nömrəsi və tarixi	Normativ-hüquqi aktın müvafiq maddəsi	Aşkar olunmuş halın mahiyyəti	Təkliflər	Qeyd